

27 Mayıs Darbesi'nin Diyarbakır Basınına Yansımaları

Mehmet Serkan Şahin¹

Özet

Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ilk askeri müdahalesi olma özelliğini taşıyan 27 Mayıs 1960 darbesi Demokrat Parti (DP) iktidarına son verdi. 1946 yılında başlayan ve DP'nin 1950 yılında iktidara gelmesi ile yeni bir boyut kazanan demokratikleşme süreci 27 Mayıs'ta büyük bir darbe alırken, Türk demokrasi tarihine derin izler bırakan sonuçlar doğurdu. On yıl boyunca ülkeyi yöneten DP hükümetlerinin başbakanı Adnan Menderes ile birlikte Fatih Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam edilmeleri ile son bulacak olan Yassıada yargılamaları ise arkasında günümüze kadar süren tartışmalar bıraktı. 1960 yılının ilk günlerinden itibaren iktidar-muhalefet ilişkilerinde gündün güne artan gergin atmosfer kısa sürede sokağa taşarak toplumsal kutuplaşmayı arttırdı. Ana muhalefet Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ile DP hükümeti arasındaki siyasal tartışma meclisten parti teşkilatlarına ve gündelik yaşama sirayet etti. Ulusal ve yerel basın organları bu ağır ve radikal politik atmosferde son derece tarafgir bir tutum takınarak partilerin yayın organlarına dönüştü. Bilhassa kent merkezlerinde ve ilçelerde yayınlanan yerel gazeteler taşra ölçeğinde kamplaşmış tarafların mücadele sahnesi haline gelirken, gazete sütunları karşılıklı iddiaları çürütmek ve diğer partinin yok olmanın eşliğinde olduğu izlenimi vermek noktasında birbirleriyle yarışır hale geldiler. Polemiklerin sert ithamlar üzerinden yapıldığı ve serinkanlı bir bakış açısının kaybolduğu söz konusu günler, sokak gösterilerinin de eşlik ettiği bir süreç içerisinde 27 Mayıs 1960 tarihine kadar devam etti. Darbe sonrasında başlayan yeniden yapılanma dönemi ise DP iktidarından hesap sormak isteyen politik anlayışın had safhaya ulaştığı bir atmosfer içinde gerçekleşti. Bu atmosfer 27 Mayıs öncesinde DP'yi destekleyen basın organlarının yayın politikalarında çok sert değişimler yaşanmasını beraberinde getirirken, DP yönetici ve milletvekilleri aleyhine olan iddialar aylarca gazete sayfalarının en temel haber ihtiyacını karşılayacaktı. Bu süreç birçok ulusal gazete

1 Dr. Öğr. Üyesi, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, serkansahin44@gmail.com, 0000-0003-3417-8635

gibi yerel gazeteyi de kısa süre önceki yayın politikalarının aksine, yeni yönetimin bakış açısına uygun yayınlar yaparak geçmiş iktidarı toplum nezdinde itibardan düşürme anlayışının ideolojik aygıtlarına dönüştürdü. Bu çalışma Diyarbakır'da yayınlanan yedi gazete üzerinden vilayet basınının 27 Mayıs öncesi ve sonrasındaki yayın politikalarını değişim perspektifinden incelemektedir.

Giriş

Basın organları kamuyu aydınlatma ve doğru bilgilendirme işlevine ek olarak siyasal bağlamda yönlendirme gücüne de sahiptir. İletişim ve haberleşme teknolojilerinin günümüz seviyesinde olmadığı 20. yüzyılda gazetelerin fonksiyonu ve önemi çok daha dikkat çekici idi. Demokratik rejimlerin İkinci Dünya Savaşı sonrasında hızla ön plana çıkması özellikle geç modernleşme sürecini yaşayan devlet ve toplumlarda basına öğretici-egitici bir misyon da yükliyordu. 1946 yılında çok partili demokratik siyasete geçiş adımlarını atmaya başlayan Türkiye'de tek parti / Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) dönemi iktidar-basın anlayışı değişim sürecine girerken, 1950 yılında Demokrat Parti (DP) dönemi ile birlikte yerleşik anlayışlar hızla değişmeye başladı. Sadece ulusal basın açısından değil, yerel basın organları için de yeni iktidar ile birlikte demokrasi devrine geçiş aşamasına geçildiğine dair yüksek bir motivasyon söz konusu idi.

1950 sonrasında başlayan DP-CHP rekabeti bilhassa yerel düzeyde kutuplaşmayı günden güne arttıran bir politik atmosfer yaratırken, yerel basın organları da iktidar ya da muhalefet partisi ile özdeşleşen bir yayın politikasının içine hızla girdiler. Bu durum taşra gazetelerini adeta partilerin söz konusu yerleşim yerindeki yayın organı haline getirdi ve bu gazetelerin sayfaları siyasal tarafgirliğin en uç noktaya ulaştığı, nesnellikten uzak bir yapıya büründü. Seçim dönemlerinde daha da radikalleşen bu anlayış² Anadolu basınının bütününe sirayet ederek 27 Mayıs 1960 darbesine kadar bu görünümünü korudu.

Muhalefetin toplam oylarının ilk defa DP'den fazla olduğu bir sonuç yaratan 1957 seçimlerinin ardından iktidar ve muhalefet ilişkileri günden güne daha fazla gerilirken, sokağa taşan gelişmeler ile vatandaşlar arasında kutuplaşmaya doğru hızlı bir süreç başladı. Seçimlerin ardından meclis genel kurulunda iktidar ve muhalefet grupları arasındaki sert tartışmalar özellikle hükümetin içtüzüğü değiştirme kararı ile birlikte arttı. Muhalefet

2 1954 seçimleri üzerinden bu sürece ilişkin bir örnek için bk. Mehmet Serkan Şahin, "1954 Seçimleri Öncesinde Gaziantep'te Muhafif Bir Gazete: Işık", *Tarihten Günümüze Ayıntab-Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 2018, s. 1227-1249.

yeni düzenleme ile birlikte denetim yapma yetkisinin elinden alındığını savundu.³

1958 yılında Irak'ta meydana gelen ihtilâlin Türkiye'ye yansması iktidar ile muhalefetin zaten gergin olan ilişkilerini daha da yukarıya çeken sonuçlar doğurdu. Öyle ki hükümet, CHP'nin Irak'taki ihtilâle ilişkin yaklaşımından rahatsız olurken, muhalefetin Türkiye'de bir ihtilâl yaratma özleminde olduğunu ifade ediyordu.⁴ Diğer yandan seçimlerden kısa süre sonra gelen bir ihbar sonucunda ordu içerisinde hükümeti devirmeye yönelik bir örgütlenmenin açığa çıkmasına rağmen, DP yönetimi bu konuya fazla eğilmeyerek önemli bir fırsatı kaçıracaktı.⁵

1958 yılı ekonomik krizin de eşlik ettiği siyasal gerilim içerisinde iktidar ve muhalefet cepheleşmesine sahne oldu. Bir tarafta Türkiye Köylü Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adı altında muhalefeti sürdürme kararı alırken,⁶ kısa süre sonra Hürriyet Partisi CHP'ye katıldı.⁷ Muhalefetin “Güç birliği” diye nitelendirilen bu hamlelerine Başbakan Adnan Menderes'in cevabı “Vatan Cephesi” adı altında bir örgütlenme başlatmak oldu.⁸

1959 yılından itibaren iktidar-muhalefet ilişkilerindeki gerginliğin sokağa taşması kaçınılmaz olarak gerçekleşti. Siyasal hayattaki kriz ve restleşme atmosferi CHP lideri İsmet İnönü'nün Uşak gezisinde çıkan olaylarda başından yaralanması ve kısa süre sonra İstanbul Topkapı'da linç girişimine maruz kalması sonucunu doğurdu.⁹

Benzer atmosfer 1960 yılının ilk aylarında da artarak devam etti. İnönü'nün Kayseri'ye girişine engel olunmaya çalışılması ve Yeşilhisar'a alınmaması yüksek olan tansiyonu daha da arttırdı. 18 Nisan'da CHP'nin ve birtakım basın organlarının faaliyetlerini araştırmak amacıyla kurulan “Tahkikat Komisyonu” meclis içinden sokağa taşacak ve sonu 27 Mayıs darbesi ile

3 Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul, 2014, s. 206-208.

4 Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Hayatında Demokrat Parti-5 Demokrat Parti'nin Son Yılları (1957-1960)*, Mersin Akademi Yayınları, Mersin, 2020, s. 78-82.

5 Tanel Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011, s. 289-290.

6 Deniz Bölükbaşı, *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005, s. 258-260.

7 Hakkı Uyar, *Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, s. 282-283.

8 Bk. Hakkı Uyar, *Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi*, Bükre Yayınları, İstanbul, 2001; Yasemin Doğaner, *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.

9 Şerafettin Turan, *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s. 365-367.

bitecek bir tartışma zeminini yaratacaktı. 28 Nisan'da başlayan İstanbul ve Ankara'daki öğrenci olayları ise bu sürecin son halkasını oluşturdu.¹⁰

1. Darbe Öncesinde Diyarbakır Basımının İktidar-Muhalefet İlişkilerine Yaklaşımı

27 Mayıs darbesi öncesinde kentte yayın yapan gazeteler arasında “Diyarbakır” ve “Sesleniş” gazetelerinin iktidar partisinden yana bir yayın politikası takip ettiği görülmektedir. Özellikle DP Diyarbakır milletvekili Tahsin Cahit Çubukçu'nun¹¹ kentin en eski gazetesi olan Diyarbakır'ın başyazarı olması söz konusu gazeteyi DP yayın organı konumuna getiriyordu. Aynı şekilde Sesleniş gazetesi sahibi ve başyazarı İzzet Yıldız da DP üyesi idi.

1960 yılının ilk aylarından itibaren tırmanan DP-CHP gerginliği ve Başbakan Menderes ile ana muhalefet lideri İnönü arasındaki karşılıklı suçlamalara dayanan söz düellosu ulusal basında olduğu gibi Diyarbakır basınında da gazete sayfalarına yansdı. Diyarbakır gazetesi, başbakanın yurt gezilerini ve CHP genel başkanına yönelik ifadelerini manşetten okurlarına yoğun biçimde sundu. 6 Ocak 1960 tarihinde *Menderes Adana'da Misilsiz Sevgi Tezahüratı ile Kucaklandı* manşeti ile yayınlanan Diyarbakır gazetesinde başbakanın kente girişi şöyle tasvir ediliyordu: “Adana'ya gelişi kurtuluş bayramından ayrı olarak diğer bir bayramın tesid edilmesine sebep olan ve açık bir araba ile geçtiği yollar üzerinde binden fazla kurban kesilen, yüzbinlerce vatandaşın seller halinde ve caddelerde yaptığı emsalsiz tezahürat arasında hava meydanından belediye büyük bir ihtişam içinde gelmiş olan Başvekil Adnan Menderes...”¹²

Sesleniş gazetesi Adana'nın kurtuluş bayramı vesilesiyle gerçekleşen bu geziyi *Başvekilimiz Adnan Menderes'i Çukurovalılar Bağlılarına Bastılar* başlığı ile okurlarına duyururken,¹³ *Dicle* gazetesi haber için *Başvekil Adana'da Tezahüratla Karşılandı* başlığını kullandı.¹⁴

10 C. Oral Özdemir, “Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu”, *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (haz. Mete Kaan Kaynar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 235-247.

11 Tahsin Cahit Çubukçu, uzun yıllar Diyarbakır gazetesinin sahibi idi ve tek parti döneminde Diyarbakır Halkevi Başkanlığı yaptı. 1939 seçimlerinde CHP adayı olarak Diyarbakır milletvekili seçilen Çubukçu, çok partili yaşama geçişle birlikte DP'ye katıldı ve 1957 seçimlerinde DP Diyarbakır milletvekili seçildi. Bk. *TBMM Arşivi*, Tahsin Cahit Çubukçu dosyası (Sicil No 1049). Seçimlerden sonra Diyarbakır gazetesinin yeni sahibi Sabri Aytar olurken, Çubukçu başyazarlığı üstlendi.

12 *Diyarbakır*, 6 Ocak 1960.

13 *Sesleniş*, 4 Ocak 1960.

14 *Dicle*, 4 Ocak 1960.

Sesleniş'in 8 Ocak 1960 tarihli sayısında yer alan *Demokrasi Yürümez Diyenler* başlıklı yazıda çok partili yaşamın kuruluş yıllarına vurgu yapılıyor ve o yıllarda halkı küçük görenlerin demokrasinin yaşatılamayacağına inandıkları belirtiliyordu. “Yüzde sekseni köylü olan ve köylüsünün de yüzde doksam cabil bulunan bu memlekette demokrasi yürümez” şeklinde yapılan propagandalara ve *zulümlere* rağmen milletin 1950 yılında demokratik sistemi kurduğu ifade ediliyordu. Muhalefetin o tarihten sonra tekrar iktidara gelebilmek için sahte bir özgürlük mücadelesi başlattığı ancak halkı inandıramadığı belirtilirken, iktidarın *sahte hürriyet mücadelesinin idarecilerine* kapalı tutulduğu vurgulanıyordu.¹⁵ Gazete böylece 1960 yılının ilk günlerinden itibaren günden güne sertleşen iktidar-muhalefet kampaşmasına ve muhalefetin iktidara yönelik antidemokratik rejim yaratıldığı eleştirilerine demokrasinin kuruluş yıllarına yönelik vurgular üzerinden yanıt veriyordu.

Darbe öncesi aylarda Diyarbakır gazetesi hükümetin kalkınma politikalarını ve icraatlarını ön plana çıkaran haber ve manşetlere yoğun olarak yer verdi. Açılışı yapılacak olan Hirfanlı barajının Avrupa'nın en büyük barajları arasına gireceği belirtilirken, Kesikköprü barajının temel atma töreninin yapılacağı ifade ediliyordu. Keza Yozgat'ta Sorgun ve Taşlık köyü köprülerinin tamamlanarak halkın hizmetine açıldığı haberi de ilk sayfadan okuyuculara sunuluyordu.¹⁶ Basın DP hükümetinin Diyarbakır'a verdiği önemi ise Vali Muhlis Babaoğlu'nun il genel meclisi toplantısında sarfettiği “*Hükümet İstanbul ve Ankara'dan sonra Diyarbakır'a ehemmiyet vermektir*” sözü üzerinden kamuoyuna yansıtıyordu.¹⁷

Yerel basının üzerinde önemle durduğu bir husus da Başbakan Menderes ile CHP Genel Başkanı İnönü arasında yaşanan karşılıklı açıklama ve ithamlardı. Özellikle Diyarbakır gazetesi, başbakanın eleştirilere yönelik cevap ve açıklamalarına büyük yer ayırıyordu. İnönü'nün partisinin Bursa il kongresinde yaptığı açıklama ve iddialara yönelik Başbakan Menderes'in verdiği yanıt niteliğindeki karşı çıkışlar, söz konusu gazetede birkaç gün boyunca ilk sayfadan manşet haber olarak yayımlandı.¹⁸ Keza *Ümmid* gazetesi de “*Dikkat Dikkat Başvekil Adnan Menderes'in İnönü'ye verdiği cevap bugün saat 13 de radyodan neşredilecektir*” duyurusu ile okuyucularını bilgilendirdi.¹⁹ Diğer yandan muhalefetin iktidara yönelik Atatürk inkılaplarından tavizler verdiği gerekçesi ile yaptığı eleştirilere karşı çeşitli öğrenci gruplarının

15 *Sesleniş*, 8 Ocak 1960.

16 *Diyarbakır*, 12 Ocak 1960.

17 *Dicle*, 11 Ocak 1960.

18 *Diyarbakır*, 14 Ocak 1960; *Diyarbakır*, 15 Ocak 1960; *Diyarbakır*, 19 Ocak 1960.

19 *Ümmid*, 16 Ocak 1960.

başbakana gönderdiği destek telgrafları basında yer aldı. Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Yavuz Esmersoy'un söz konusu telgrafında yaptığı inkılapların kimsenin tekelinde bulunmadığına yönelik vurgu bu açıdan dikkat çekici idi.²⁰

DP Diyarbakır İl Başkanı Cevdet Hayrulloğlu'nun yaptığı basın toplantıları Diyarbakır, Sesleniş ve Dicle gazeteleri tarafından haberleştirilirken, muhalif ulusal ve yerel basın organlarının çeşitli iddialarına karşı söz konusu basın toplantılarında verilen yanıtlar özellikle vurgulanıyordu. Bu bağlamda Diyarbakır'da DP'den istifa edip CHP'ye geçen vatandaşlar olduğuna dair iddiaları Hayrulloğlu'nun reddetmesine ilişkin haberler ön planda yer aldı.²¹

Darbe öncesi dönemde kentte siyasi tansiyonu yükselten önemli bir gelişme DP İl Başkanı Hayrulloğlu'na yönelik bıçaklı saldırı idi. Hayrulloğlu, 30 Ocak 1960 Cumartesi günü saat 18 civarında Tüccar Kulübü'ne giderken cadde üzerinde birkaç kişinin bıçaklı saldırısına uğradı ve aldığı darbeler sonucunda başından, sağ kemik küreğinden ve sağ koltuk altından yaralandı. Hayrulloğlu hastaneye kaldırılırken, saldırganlardan biri yakalandı.²² Yerel basına yansıyan haberlerde saldırının Hayrulloğlu ile CHP Diyarbakır İl Sekreteri Tarık Ziya Ekinci arasında yaşanan gerginlikten kaynaklandığı iddia edildi. Öyle ki saldırıdan iki gün önce Ekinci, aralarında yaşanan bir tartışma sonucu kendisine silah çektiği gerekçesi ile Hayrulloğlu'na dava açmıştı.²³ Diğer yandan birkaç gün sonra Hayrulloğlu'nun kendisine yapılan uzlaşma tekliflerini kabul ettiğine ve olayın kapandığına ilişkin bir haber basına yansdı.²⁴

Şubat ayında Diyarbakır gazetesinde yer alan *Yol Bir Memleketin Yükselme Amilidir* başlıklı yazıda DP hükümetinin ulaşım politikalarından övgüyle bahsedilerek hiçbir dönemde DP dönemi kadar yol yapılmadığı belirtilerek "*Buna binaen DP iktidarına dört elle sarılalım*" deniliyordu.²⁵ Diğer yandan DP Diyarbakır teşkilatının çalışmalarına da yerel basın geniş yer ayırıyordu.

20 *Diyarbakır*, 16 Ocak 1960.

21 *Diyarbakır*, 23 Ocak 1960; *Sesleniş*, 22 Ocak 1960.

22 *Sesleniş*, 1 Şubat 1960.

23 *Ümmid*, 1 Şubat 1960; *Hani*, 1 Şubat 1960. Ekinci, muayenehanesine gelen Hayrulloğlu'nun kendisine silah çektiğini ve araya girenler sayesinde saldırının önlendiğini belirtmekte ve bu nedenle kardeşinin bir arkadaşı ile birlikte DP il başkanını bıçakladığını vurgulamaktadır. Bk. Tarık Ziya Ekinci, *Lice'den Paris'e Anılarım* (haz. Derviş Aydın Akkoç), İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s. 369-372.

24 *Dicle*, 3 Şubat 1960. Ekinci, eski DP Diyarbakır İl Başkanı Edip Altınakar'ın arabuluculuğu üzerine Hayrulloğlu ile el sıkışarak konuyu kapattıklarını belirtmektedir. Bk. Tarık Ziya Ekinci, *Lice'den Paris'e Anılarım*, s. 373-374.

25 *Diyarbakır*, 9 Şubat 1960.

DP Merkez İlçe Başkanı Dr. Ekrem Tosunoğlu'nun Şilbe ve Serapgüzeli köylerine giderek ocak idare heyetlerini oluşturduğu ifade edilirken,²⁶ köylerde açılan ocakların halkın DP'ye olan güven, sevgi ve muhabbetinin göstergesi olduğu vurgulanıyordu.²⁷ Örneğin Zimeyik köyünde açılan DP ocak teşkilatına ilişkin haber basında şu sözlerle yer aldı: *"Halkımız sönmeyen bir aşkla DP'ye bağlanmış ve durmadan ocaklar açmaktadırlar. Çünkü DP'nin icraatını, bu millete ve memlekete olan hizmetlerini ve meydana getirilen eserleri görüyor ve gün geçtikçe bağlılıklarını izhar ediyorlar."*²⁸ Diyarbakır dışında diğer illerde açılan DP ocaklarına yönelik haberler de Diyarbakır gazetesinin ilk sayfasından okuyuculara sunuluyordu.²⁹ Kentte yayınlanan bazı gazeteler ise CKMP'nin faaliyetlerine ilişkin haberleri sayfalarına taşırken, söz konusu partide yaşanan gelişmelere öncelik veren bir yayın politikası güdüyordu.³⁰

CHP ile birleşen Hürriyet Partisi'ne mensup eski milletvekilleri ile söz konusu partinin Ankara il idare kurulu üyelerinin DP'ye katılması da basına yansıyan haberler arasında idi.³¹ Ayrıca Başbakan Menderes ile CHP lideri İnönü arasındaki karşılıklı iddia ve ithamlara da yer veriliyordu. Özellikle Diyarbakır gazetesi başbakanın İnönü'ye yönelik sözlerini manşetten duyuruyordu. Muhalefetin seçimlerin sağlıklı bir şekilde yapılıp yapılamayacağına ilişkin tereddüt ve suçlamalarına yönelik Menderes'in verdiği yanıtlar *"Dürüst seçimlerden bahsedemeyecek bir insan varsa, o da CHP Genel Başkanı'dır. 'Seçim' kelimesi her tekrarlandığı yerde onun hicap duyması gerekir"* vurgusu ile manşete taşınırken, başbakanın 1946 seçimleri hatırlatmasına dikkat çekiliyordu.³² Keza Menderes'in Hatay mitinginde yaptığı konuşmanın muhalefete yönelik bölümleri manşetten sunulan haberler arasında idi.³³

Mart ayına girerken Başbakan Menderes'in Diyarbakır'ı ziyaret edeceğine yönelik haberler yerel basına yansırken, söz konusu gezinin Ramazan ayı dolayısıyla ertelenebileceği bilgileri de sunulmakta idi.³⁴ DP Diyarbakır milletvekillerinin aynı ay içerisinde halkın dilek ve temennilerini tespit etmek amacıyla Bismil'e yaptıkları günübürlük ziyaret de dikkat çeken haberler

26 *Sesleniş*, 8 Şubat 1960, s. 1.

27 *Diyarbakır*, 16 Şubat 1960; *Diyarbakır*, 18 Şubat 1960.

28 *Diyarbakır*, 19 Şubat 1960.

29 *Diyarbakır*, 2 Mart 1960.

30 *Ümmid*, 6 Ocak 1960; *Ümmid*, 2 Şubat 1960; *Kulp*, 4 Şubat 1960; *Nuri Zülkif*, 9 Nisan 1960.

31 *Sesleniş*, 27 Şubat 1960.

32 *Diyarbakır*, 12 Şubat 1960.

33 *Diyarbakır*, 17 Şubat 1960.

34 *Sesleniş*, 3 Mart 1960.

arasında idi.³⁵ Keza aynı milletvekilleri ve DP heyeti Bismil gezisinden birkaç gün sonra Çınar'a giderek halk ile ilçe ihtiyaçları üzerine temasta bulunurken, kısa süre önce boşalan Çınar belediye başkanlığı için yapılan seçimi de takip ettiler. DP grubunun adayı Sermet Akkaynak gizli oylama ile yapılan seçimi kazanarak ilçenin yeni belediye başkanı oldu.³⁶

DP Diyarbakır İl Başkanı Cevdet Hayrullahoğlu 11 Mart akşamı yaptığı basın toplantısında partisinin son günlerdeki siyasi faaliyetleri hakkında yerel basın mensuplarını bilgilendirdi. Hayrullahoğlu, CHP'li üç belediye meclis üyesinin DP'ye katıldığını belirtirken, son günlerde binden fazla CHP'li vatandaşın partilerinden istifa ederek DP'ye katıldıklarını vurguladı.³⁷ Aynı günlerde Sesleniş gazetesi Çınar'da CHP teşkilatının bulunmadığını ve bu nedenle CHP'den istifa ederek DP'ye katılan Çınarlıların istifa dilekçelerini CHP Diyarbakır il başkanlığına gönderdiklerini haberleştirdi.³⁸

Diyarbakır gazetesi *Sanayicilerin Başvekile Şükranları* başlığı altında İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı Enver Batur'un başbakana gönderdiği şu telgrafi yayınlarak, DP döneminde özel girişimciliğe dayalı snai kalkınma politikalarının başarısını öne çıkarıyordu: *"Zaman-ı idarenizde tarihimizin hiçbir devrinde ulaşmadığı bir hızla gelişme imkânını bulan hususi sanayiye karşı son defa yeniden ibzal buyurulan himmet atakanızdan dolayı İstanbul sanayicileri adına sonsuz minnet ve şükranlarımı arz ederim."*³⁹

Muhalefetin iktidara yönelik darbe öncesi aylarda her geçen gün tonu yükselen otoriter rejim eleştirisi Diyarbakır basınında da karşılık buluyor ve DP çizgisine yakın gazeteciler bu iddiaları köşelerine taşıyarak geçersiz kılmaya çalışıyorlardı. Örneğin Sesleniş'in 5 Mart 1960 tarihli sayısında T.F.A. imzası ile yayınlanan *Diktatörlük ve Anarşi* başlıklı köşe yazısında, DP iktidarda oldukça diktatörlüğe dönüşün asla mümkün olmayacağı vurgusu üzerinden 1950 öncesi döneme gönderme yapılıyordu. DP'nin anarşiye izin vermeyerek Türk demokrasisini geliştireceğini ifade eden yazar, buradan hareketle *"Demek ki, memlekette tekrar diktatörlük kurmak isteyenler veya memleketteki demokrasiye sürüklemeye çalışanlar Demokrat Parti'nin iktidarda bulunmasını arzu etmeyeceklerdir. Ve bunun içindir ki diktatörlük hasretiyle yamp tutuşanlar ve anarşi çıkartmak için didinenler şimdi kendi aralarında birleşmişlerdir ve Demokrat Parti iktidarına karşı hep birlikte çullanmaktadır..."* diyerek muhalefet partilerinin gerçekleştirdikleri

35 *Dicle*, 9 Mart 1960; *Sesleniş*, 9 Mart 1960.

36 *Sesleniş*, 12 Mart 1960.

37 *Dicle*, 12 Mart 1960; *Ümmid*, 12 Mart 1960; *Sesleniş*, 12 Mart 1960.

38 *Sesleniş*, 14 Mart 1960.

39 *Diyarbakır*, 14 Mart 1960.

birleşme sürecini sert şekilde eleştiriyordu.⁴⁰ Yine Sesleniş'in 18-19 Mart 1960 tarihli sayılarında yayınlanan İ.H.Ş. imzalı ve *Bizde Particilik* başlıklı köşe yazısında Atatürk döneminde mevcut şartlar ve dönemin sosyal zorunlulukları nedeniyle tek parti sisteminin uygulandığı belirtilirken, zaman içerisinde yine sosyal ihtiyaçların çok partili siyasal yaşamın kuruluşuna giden yolu açtığı ve böylece iktidar-muhalefet ilişkilerinin başladığı belirtiliyordu. Ancak yaşanan deneyimi "...parti müntesibi vatandaşlar birbirinin ezeli düşmanı imiş gibi tavırlar almakta, en ufak bir hadisede lüzumsuz şiddet ve asabiyetler göstermektedirler..." sözleri ile ifade eden yazar, aynı aileye mensup fertlerin ayrı partilere katılmalarının mümkün olduğunu sözlerine ekliyordu.⁴¹ Yazara göre devlet meseleleri ve iktidar-muhalefet ilişkileri demokrasinin gerektirdiği şekillerde yürümeli idi ve bu düşüncesini "...bu ulvî davaların hal yeri mevzu yokluğunda kahve köşeleri veya sokak başları değildir..." sözleri ile vurguluyordu.⁴²

Mart ayında Diyarbakır'ı ziyaret eden Devlet Vekili İzzet Akçal'ın 15 Mart 1960 tarihinde Dilan Sineması'nda binlerce vatandaşa yaptığı konuşma Diyarbakır ve Dicle gazetelerinde geniş yer bulurken,⁴³ kente bağlı 42 köyde yapılacak ilkokul binaları için üç milyon lira ödenek ayrıldığına yönelik haberde bu gelişme "...köylülerimiz çok sevinmişler ve DP iktidarına bir kat daha bağlı kalacaklarını izhar etmişlerdir..." sözleri ile okuyuculara duyuruluyordu.⁴⁴

Dicle gazetesi 14 Mart 1960 tarihli sayısında hükümetin enerji politikalarını ilk sayfasına taşıyarak *Yurdun En Büyük Barajı İnşa Ediliyor* başlığı altında Keban barajının temel atma töreninin temmuz ayında yapılacağını belirtiyor ve inşa edilecek *dev barajın* öngörülen enerji üretimini rakamlarla ifade ediyordu.⁴⁵

Nisan ayına gelindiğinde gazetelerde ilk olarak Başbakan Menderes'in SSCB'ye yaz aylarında gerçekleştirmeyi planladığı resmi ziyarete ilişkin haberler kendisine yer buldu. Sesleniş'te yer alan haberde Bulgaristan yönetiminin Menderes ve Khrushchev'in karşılıklı olarak gerçekleştirecekleri ziyaretlerden son derece memnun olduğu ve bu sürecin Türk-Rus ilişkilerini geliştirdiği gibi Balkanlara da olumlu yansiyarak Türk-Bulgar ilişkilerine

---

40 *Sesleniş*, 5 Mart 1960.

41 *Sesleniş*, 18 Mart 1960.

42 *Sesleniş*, 19 Mart 1960.

43 *Diyarbakır*, 16 Mart 1960; *Dicle*, 16 Mart 1960.

44 *Diyarbakır*, 11 Nisan 1960.

45 *Dicle*, 14 Mart 1960.

katkı sunacağına öngörüldüğüne dikkat çekiliyordu.⁴⁶ Başka bir haberde ise SSCB'nin Ankara Büyükelçisi Rijov'un kendisine yöneltilen bir soru üzerine Menderes'in Moskova ziyareti için talep edilmesi halinde Rus hükümetince uçak tahsis edilebileceği bilgisini verdiği vurgulanıyordu.⁴⁷

DP meclis grubunun muhalefet ve basın faaliyetlerini soruşturmak amacıyla hayata geçirdiği Tahkikat Komisyonu, 27 Mayıs darbesine giden yolda önemli bir dönüm noktası oldu. Öncesi ve sonrası ile komisyon süreci ve akabinde yaşananlar Diyarbakır basını tarafından ön plana çıkarıldı. Komisyona ilişkin ilk olarak Diyarbakır gazetesi sahibi Sabri Aytar bir köşe yazısı kaleme aldı. *Meclis Tahkikatı* başlıklı yazısına “*Gayrimeşru tabriklerin devamı DP meclis grubu tarafından dikkat nazarına alınmış ve memleket menfaatine olarak bazı tedbirler alınmasına mecburiyet hasıl olmuştur...*” sözleri ile başlayan Aytar, komisyonun kurulma gerekçesinin, grup tebliğinde, CHP'nin yasa dışı faaliyetleri ile basın sorunu olduğunu belirtiyordu. Aytar, seçim dönemi olmadığı halde muhalefetin yurt genelinde propaganda yaparak söylenmedik söz bırakmadığını ve halkın zihnini bulandırıcı ve şüphe yaratıcı eylemlerle toplumsal huzuru kaçırdığını vurgularken, halkın köylere varıncaya kadar hükümet aleyhine tahrik edildiğini ifade ediyordu. Hükümetin milletin huzurunu korumak amacıyla tedbirler almaya hakkı olduğunu belirten yazar, komisyon kararı meclisten geçtiği takdirde başlatılacak soruşturma sonucunda yasa dışı eylemlerin ortaya çıkarılarak kamuoyuna sunulacağını söylüyordu. Aytar yazısını “*Vakitsiz öten horozun başını keserler. Bu tahkikatın yapılmasına ana muhalefet partisi sebebiyet verdi, onun için darılmaya da hakları yoktur. Millet ne olup bittiğini anlamış olsun*” cümlesi ile sonlandırıyor.⁴⁸

Tahkikat Komisyonu'nun aldığı siyasi partilerin faaliyetlerini durdurma ve komisyon faaliyet ve kararlarına ilişkin yayın yasağı kararı Sesleniş'te manşetten duyurulurken,⁴⁹ Ümmid gazetesi komisyona tanınan yetkilere dair teklifin kanunlaştığını ve İnönü'ye meclis oturumlarına 12 celse katılmama cezası verildiğini okuyucuları ile paylaştı.⁵⁰ Komisyonu protesto etmek amacıyla İstanbul ve Ankara'da gerçekleştirilen öğrenci mitingleri üzerine alınan sıkıyönetim kararı 29 Nisan tarihli gazetelerde yer aldı.⁵¹ Sesleniş gazetesi, Dahiliye Vekâleti tebliğine atıfla olaylarda Malatyalı bir öğrencinin

46 Sesleniş, 16 Nisan 1960.

47 Sesleniş, 18 Nisan 1960.

48 Diyarbakır, 15 Nisan 1960.

49 Sesleniş, 20 Nisan 1960.

50 Ümmid, 28 Nisan 1960.

51 Sesleniş, 29 Nisan 1960; Ümmid, 29 Nisan 1960; Nuri Zülküf, 29 Nisan 1960.

öldüğünü bildirdi. 16 öğrenci ve 15 polisin hafif, 1 polis memurunun da ağır yaralandığı olaylara ilişkin Başbakan Menderes'in radyodan yaptığı konuşma da vurgulanıyordu.⁵²

Mayıs ayına bu gergin atmosferde girildi. Diyarbakır basını bu süreçte bir yandan halkın Başbakan Menderes'e olan sevgi ve desteğini yansıtan haberlere yer verirken, diğer yandan DP hükümetinin Türkiye'nin kalkınması yolunda gerçekleştirdiği icraatların yurtdışında takdirle karşılandığına vurgu yapan haberleri sayfalarına taşıdı. Diyarbakır gazetesinde *Başvekile Sevgi Tezahüratı* başlığı ile yayınlanan haberde, Kızılay meydanında toplanan kalabalık bir grubun 17.00-18.00 saatlerinde TBMM'den Başbakanlığa dönmekte olan Başbakan Menderes'e yoğun sevgi gösterisinde bulunduğu belirtilerek "Halkın sevgi ve alakası karşısında otomobilden inen Başbakan Menderes bir müddet vatandaşların arasında yürümüş ve gösterilen sevgi tezahüratına teşekkürle mukabelede bulunmuştur" deniliyordu.⁵³ Ümmid gazetesi ise bir İngiliz gazetecinin inşa edilen barajlara ve hidroelektrik santrallerine vurgu yaparak Türkiye'nin artık Asya değil Avrupa ülkesi görünümü verdiğini ifade eden yazısını okuyucularına sunuyordu.⁵⁴ Keza bir Alman gazetecinin ülkesindeki gazetelerde yayınlanan ve Ankara'nın gelişimini vurgulayarak kentin inşa faaliyetleri sonucu şantiye halini aldığını belirten yazısı da Diyarbakır basını tarafından öne çıkarılan haberler arasında idi.⁵⁵

Günden güne ağırlaşan siyasi tablo ve iktidar-muhalefet kamplaşması içerisinde halkın Başbakan Menderes'e olan desteğini sayfalarına taşıyan Diyarbakır gazetelerinde Konya Belediye Başkanı Sıtkı Bilgin'in başbakanı Konya'ya davet eden telgrafının⁵⁶ yanı sıra İzmir mitinginde üç yüz bin vatandaşın başbakanı karşıladığı haberleri ön planda yer aldı.⁵⁷ Sesleniş gazetesi demokrasilerin iki temel esasının iktidarın halkın oyları ile belirlenmesi ve iktidar-muhalefet ilişkilerinin medeni anlayış çerçevesinde sürdürülmesi olduğunu vurgularken,⁵⁸ diktatörlükle yönetilen ülkelerde halkın isyan etme hakkı olduğunu ancak milli egemenliğe sahip olan ve iktidarın halkın oyları ile belirlendiği rejimlerde kimi gruplar isyan edip

52 *Sesleniş*, 30 Nisan 1960.

53 *Diyarbakır*, 7 Mayıs 1960. Hükümet lehine gerçekleştirilmesi düşünülen gösteriler 5 Mayıs 1960 günü saat 17.00'de Kızılay meydanında iktidar aleyhine protestoya dönüşecek ve bu esnada Başbakan Menderes protestocuların arasına karışarak tepki gösterecekti. Bu bağlamda yaşananlar gazetenin verdiği bilgilerle örtüşmemektedir. Bk. Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Hayatında Demokrat Parti-5 Demokrat Parti'nin Son Yılları (1957-1960)*, s. 118.

54 *Ümmid*, 2 Mayıs 1960.

55 *Diyarbakır*, 20 Mayıs 1960; *Ümmid*, 20 Mayıs 1960.

56 *Diyarbakır*, 9 Mayıs 1960.

57 *Diyarbakır*, 17 Mayıs 1960.

58 *Sesleniş*, 11 Mayıs 1960.

seçim dışı yollara yönelirlerse “...onları milli hakimiyete ve seçim müessesesine karşı başkaldırmış zümreler olarak tesbit etmek lazım gelir” diyerek muhalefete gönderme yapıyordu.⁵⁹ Aynı gazetede darbeye sayılı günler kala yayınlanan bir köşe yazısında ABD’de muhalefet partilerinin Başkan Eisenhower’a olan destek açıklamalarından yola çıkılarak “Demek ki, demokrasilerde muhalefet partilerinin körü körüne muhalefette bulunmaları şart değildir. Demek ki, bir demokraside muhalefet pekâlâ dürüst ve yapıcı olabilir” denilirken,⁶⁰ diğer bir yazıda ise komünistlerin demokrasi karşıtı oldukları ve bu nedenle isyanlar çıkararak halkın seçtiği iktidarları devirmeye çalıştıkları vurgusu dikkat çekiyordu. Bu sözlerle İstanbul ve Ankara’da yaşanan gösteriler de bir bakıma komünist ayaklanma hareketleri olarak nitelendiriliyordu.⁶¹

2. 27 Mayıs Darbesi ve Sonrasında Diyarbakır Basınının Sürece Yaklaşımı

Cumhuriyet tarihinin ilk askeri müdahalesi olan 27 Mayıs 1960 darbesi on yıllık DP iktidarına son verdi. Darbe sonrasında Milli Birlik Komitesi (MBK) adını alan cunta yönetimi devraldı ve Orgeneral Cemal Gürsel komite başkanlığını üstlendi. 15 Ekim 1961 tarihinde yapılan genel seçimlere kadar ülkeyi yöneten komite bu süreç içerisinde yeni bir anayasa hazırlatarak halkoylamasından geçirip yürürlüğe girmesini sağladı; DP hükümetlerinde görev alan bakanları ve DP milletvekillerini Yassıada mahkemelerinde yargıladı ve rejimi yeniden dizayn ederek Cumhuriyet Senatosu adı ile yeni bir yasama sistemi oluşturdu.

27 Mayıs sabahı Diyarbakır’da yayınlanan gazetelerden Sesleniş ve Ümmid darbeyi tam sayfa haberleştirirken, Diyarbakır ve Dicle gazetelerinde darbeye ilişkin bilgi yer almadı.

Sesleniş *Şanlı Ordumuz Hükümeti Ele Aldı* manşetinin altına tam sayfa şu bilgileri verdi: *Menderes Kütahya yolunda yakalandı / Hükümet Erkân emniyet altında / Sayın İsmet İnönü ve arkadaşları sıhhattedirler / Türk Ordusu tarihi bir imtihan daha verdi / Halk yeni idareyi anlayışla karşıladı / Cezaevindeki bütün Subay, Gazeteci ve Öğrenciler serbest bırakıldı / Anayasa çalışmalarına başlandı yakında seçime gidilecek / Türk Silahlı Kuvvetler Başkumandanı ve Milli Komisyon Başkanı Orgeneral Cemal Gürsel, Yurtta Sulh Cihanda Sulh bayrağımızdır dedi / Dünya Ajans ve basını, kansız devrimi takdirle karşıladı*

59 Sesleniş, 14 Mayıs 1960.

60 Sesleniş, 23 Mayıs 1960.

61 Sesleniş, 25 Mayıs 1960.

/ Bankalar Pazartesi günü çalışmaya başlayacak / Bütün daireler yarın normal mesaiye başlayıyor / Kapatılan gazeteler, neşriyat yapabilecek⁶²

27 Mayıs günü darbe üzerine ikinci baskıyı yapan Ümmid ise *Askeri Hükümet Kuruldu* manşeti altında *Türkiye Silahlı Kuvvetleri kansız bir şekilde devlet idaremizi ele aldı / Dün gece yarısı Deniz, Hava ve Kara kuvvetleri elele vererek idareyi ele aldılar / Reiscumbur ve Vekiller muhafaza altında bulunduruluyor* başlıklarını taşıyan haberde Ankara Radyosu'ndan okunan Türk Silahlı Kuvvetleri bildirisi ile Diyarbakır Garnizon Komutanlığı'nın yayınladığı beyannameyi okuyucularına sundu.⁶³ Ümmid gazetesi sahibi Abdüsettar Hayati Avşar'ın Ergani'de çıkardığı Nurî Zülkîf gazetesi 27 Mayıs sabahı Ümmid ile aynı sayfayı okuyucularına sunarken, tek fark Askeri Hükümet Kuruldu manşetinin yerini *Başvekil Adnan Menderes Yakalandı* ifadesine bırakması idi.⁶⁴

28 Mayıs 1960 tarihli yerel gazeteler siyasal tabloya ilişkin yeni bilgileri paylaşırken, Diyarbakır gazetesinin hâlâ darbeye değinmemiş olması son derece dikkat çekici idi. Dicle'nin darbeye ilişkin ilk yayını ise *Ordu İdareyi Dün Ele Aldı* manşeti altında şu bilgileri sunuyordu: *Şanlı ordumuz bu milli inkılabı kansız yaptı / Meclis feshedildi; çok kısa bir zamanda kurucu meclis teşkil edilip hukuki mevzuat ıslah edildikten sonra idare seçimlerle milli iradeye tevcih edilecek / Sayın İsmet İnönü ve arkadaşları sıhhat ve afiyettedir. Sabık hükümet erkânı emniyet altında / Üniversiteler açıldı, mevkuf subay ve talebeler bugün saat 10 da tabliye edilecek / Bütün gazeteler bugün intişar edecek / Antidemokratik kanunlarla mahkûm edilen gazeteciler saat 0.3 de serbest bırakıldı / Silahlı Kuvvetler Başkumandanı, Milli Birlik Komitesi Başkanı Orgeneral Sayın Cemal Gürsel millete hitap ederek "Ben diktatör olmak arzusunda değilim" dedi / Bugün sabahattan itibaren bütün resmi daireler mesaiye başladı. İkinci bir emre kadar bankalar kapalı kalacak. Her türlü mevduat bloke edildi / Millet sevinç ve memnuniyet içinde bütün yurttta bayram havası esiyor⁶⁵*

28 Mayıs tarihli gazetelerde yerel basın mensuplarının il emniyet müdürlüğüne davet edilerek hayata geçirilen bazı yasakların kendilerine tebliğ edildiği belirtilirken, Diyarbakır halkının orduya duyduğu güven ve sevgiyi bir kere daha gösterdiği ifade ediliyordu. Ayrıca kentte bar, at yarışları ve çeşitli spor faaliyetleri dışındaki eğlence mekânlarının saat 21'e kadar açık

62 *Sesleniş*, 27 Mayıs 1960.

63 *Ümmid*, 27 Mayıs 1960. 27 Mayıs günü Ümmid gazetesi çalışanlarına çeşitli makamlarca darbeye ilişkin haber yapmalarını ve gazete sayfalarını ilanlarla doldurmaları talebi iletildi. Bk. *Ümmid*, 27 Haziran 1960.

64 *Nurî Zülkîf*, 27 Mayıs 1960.

65 *Dicle*, 28 Mayıs 1960.

olacağı vurgulanan diğer bir husustu.⁶⁶ Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın darbe esnasında gözaltına alınırken intihara teşebbüs ettiği bilgisi de yerel basına yansiyordu.⁶⁷

Diyarbakır gazetesi darbeyi okuyucularına meydana gelişinden üç gün sonra *Türk Silahlı Kuvvetleri Perşembeyi Cumaya bağlayan gece yarısından itibaren memleketin idaresini ele aldılar* manşeti ile duyurdu. Gazetede manşeti takiben *Ordu her tarafta duruma hakimdir. Türk milletinin orduya yardım etmesi rica olunuyor. Mes'uller ordunun muhafazası altındadır / İstanbul Üniversitesi Rektörü Ordinaryüs Profesör Süddik Sami Onar'ın başkanlığında bir üniversite profesörler heyeti Ankara'da anayasayı hazırlamaya başladılar / Şehrimizde garnizon kumandanlığı idareyi eline aldı. Halk iş ve güçleriyle meşguldür. Halkın tebliğlere riayeti şayan-ı takdir görülmektedir* bilgileri yer aldı.⁶⁸ Gazetenin başyazarı Çubukçu'nun DP Diyarbakır milletvekili olduğu hatırlanacak olursa gazete yönetiminin darbeye yönelik tavrını netleştirmekte zorlandığı ve bu durumun söz konusu üç günlük gecikmeye neden olduğu düşünülebilir. Darbeye ilişkin bu ilk yayınında Diyarbakır gazetesinin DP iktidarından *mes'uller* şeklinde bahsetmesi de ayrıca dikkat çekicidir.

Darbenin ardından bazı Diyarbakır gazetelerinin DP iktidarına yönelik yaklaşımı son derece sert bir üslupla kendisini göstermeye başladı. Başta Başbakan Menderes olmak üzere tutuklu eski iktidar mensuplarını aşağılayıcı ifadeler yoğun olarak gazete sayfalarına taşınırken, iktidardan uzaklaştırılan hükümetin muhalefete yönelik katliamlara varacak planlar içerisinde olduğu düşüncesi özellikle vurgulanacaktı. Dicle gazetesi başyazarı Ahmet Yılmaz Öztürk, 30 Mayıs tarihli ve *Millî Kurtuluş Günümüz* başlıklı köşe yazısında dünün müstebitleri şeklinde nitelediği DP iktidarını milleti karanlığa gömerek milli itibarı rencide etmekle suçlarken, gazete DP Diyarbakır milletvekili Nuri Onur'un son model Cadillac marka üç otomobille Edirne sınırında yakalandığı bilgisini geçiyordu.⁶⁹

31 Mayıs tarihli gazeteler Tuğgeneral Cavit Yenicioğlu'nun Diyarbakır askeri valiliğine, Vali Yardımcısı Zekeriya Çelikkilekli'nin de Diyarbakır belediye başkanlığına atandığını belirtiyordu.⁷⁰ Ayrıca Diyarbakır Garnizon Komutanlığı tarafından yayınlanan 15 numaralı tebliğde *"Halk arasında pek çok kimselerin tevkif edildiği ve edileceği, idarenin şu veya bu ellere tevdi edilerek halka şiddet gösterileceği ...hakkında maksatlı ve yıkıcı propaganda*

66 *Sesleniş*, 28 Mayıs 1960.

67 *Ümmid*, 28 Mayıs 1960.

68 *Diyarbakır*, 30 Mayıs 1960.

69 *Dicle*, 30 Mayıs 1960.

70 *Sesleniş*, 31 Mayıs 1960.

yapıldığı haber alınmıştır” denilerek bu iddiaların gerçek dışı olduğu ve kentte şu ana kadar kendilerine karşı olası bir saldırıyı önlemek amacıyla dört kişinin koruma altına alındığı vurgulanıyordu.⁷¹ Dicle gazetesi ise *Diktatörlerin tüyler ürpertici projeleri* manşeti ile duyurduğu *İstanbul’da 7.000 silah ve asker elbisesi bulundu. Bunlarla masum insanlar öldürülmek isteniyordu* başlıklı haberde, DP hükümetinin 27 Mayıs öncesi günlerde ordu ile halkın arasını açmak için silah ve asker üniforması dağıtılan DP’li şahısların halkın üzerine ateş açmasını planladığı belirtiliyordu.⁷² Aynı gazetede ilerleyen günlerde yayınlanan *Allah Zalimlere Fırsat Vermedi Sabık İktidar Memleket Çapında Katliam Yapacaktı* başlıklı haberde ise DP iktidarının kurduğu Tahkikat komisyonunun raporlarına göre İnönü’nün İsviçre’ye sürgüne gönderileceği, 116 milletvekili, 15 general, 20 profesör ile muhalif gazete sahip ve başyazarlarının ağır cezalara çarptırılacağı belirtiliyordu.⁷³ Darbeyi takip eden günlerde ulusal basında da sıkça yer alan bu tür haberlerin 27 Mayıs darbesine meşruiyet sağlayarak algı oluşturmak amacıyla yapıldığı ilerleyen yıllarda ortaya çıkacaktı.⁷⁴

MBK tarafından yeni bir anayasa taslağı hazırlamak amacıyla görevlendirilen Ord. Prof. Sıddık Sami Onar başkanlığındaki Anayasa komisyonunun 27 Mayıs darbesi için *bugünkü durum adı ve siyasi hükümet darbesi değildir* şeklindeki yorumu Diyarbakır gazetesinin manşetine taşınırken,⁷⁵ Diyarbakır Askeri Valisi Tuğgeneral Cavit Yenicioğlu Diyarbakır halkına yayınladığı beyannamede *“Huzur ve sükün içinde yaşamamızın anahtarı elinizdedir. Bu anahtar her türlü fikir ayrılıklarını bir tarafa bırakarak tam bir kardeşlik duygusu ve karşılıklı sevgi ve bağlılık içinde yaşamak, çıkarılan asılsız haberlere kulak vermemek ve bugün için bazı sebepler dolayısıyla konmuş olan muvakkat tedbir ve nizamlara harfiyen riayet etmektir”* diyordu.⁷⁶ Diğer yandan Dumlu’da, altmışa yakın generalin komutasında oluşturulan bir ordunun 27 Mayıs yönetimini sonlandırmak amacıyla Trakya’dan harekete geçtiğine yönelik iddialarda bulunan bir şahsın yakalandığı Diyarbakır Garnizon Komutanlığı tebliğinde açıklanırken, bu tür gerçek dışı haberler yayanların

71 *Diyarbakır*, 31 Mayıs 1960. Ayrıca bk. *Nurî Zülkif*, 1 Haziran 1960.

72 *Dicle*, 31 Mayıs 1960.

73 *Dicle*, 3 Haziran 1960. Benzer bir haber sesleniş gazetesinde de yer aldı. Bk. *Sesleniş*, 3 Haziran 1960.

74 Bk. Erdem Yavuz, “1960 Darbesi Sonrası Basında Algı Yönetimi ve Propaganda (Cumhuriyet-Hürriyet-Milliyet Gazeteleri Örneği)”, *ASOS Journal The Journal of Academic Social Science*, S. 63 (Aralık 2017), s. 95-119.

75 *Diyarbakır*, 1 Haziran 1960.

76 *Sesleniş*, 1 Haziran 1960; *Dicle*, 1 Haziran 1960; *Ümmid*, 3 Haziran 1960; *Diyarbakır*, 4 Haziran 1960.

şiddetle cezalandırılacakları vurgulanıyordu.⁷⁷ Ümmid gazetesi ayrıca kentte ordu lehine gösteri yapan bir grubun içinde İnönü lehine tezahürat yapanların da bulunduğunu belirterek “...Şanlı ordumuzun muhterem milletimizle elele vererek başardığı bu çok büyük inkılap bizlere büyük ümidler vadetmekte, nurlu ufuklar açmaktadır. Bu necib hareket bütün ordunun, bütün milletin malıdır. Hiçbir şahıs, hiçbir parti bunu kendi nefesine asla istismar edemez ve edemeyecektir...” sözleri ile bu tarz hareketlerden kaçınılmasını istiyordu.⁷⁸

Diyarbakır gençliği 1 Haziran 1960 günü 27 Mayıs darbesine olan desteğini göstermek ve görevden uzaklaştırılan DP iktidarını protesto etmek amacıyla bir yürüyüş düzenledi. Saat 16.30’da başlayan yürüyüşe binlerce vatandaş katılırken, marşlar söyleyerek Mardinkapı’dan geçip belediye önüne gelen kitle oradan Orduevine giderek subay ve askerleri omuzlarına aldı. Garnizon Komutanı Korgeneral Danyal Yurdatapan, 3. Hava Kuvvet Komutanı Tümgeneral Suat Eraybar ve Askeri Vali Tuğgeneral Cavit Yenicioğlu’nun konuşmaları dinlendikten sonra Dağkapı üzerinden liseye ulaşan kortej yaklaşık iki buçuk saat süren yürüyüş ve mitingi tamamladı.⁷⁹ Benzer bir miting birkaç gün sonra Diyarbakır’ın Çınar ilçesinde de gerçekleştirildi. Çevre köylerden katılan vatandaşların yoğun olduğu ve Cumhuriyet meydanında yapılan orduya destek amaçlı miting yaklaşık üç saat sürecekti.⁸⁰

Darbe sonrasında DP iktidarına yönelik ağır ithamları sayfalarına taşıyan Dicle gazetesi 3 Haziran’dan itibaren *Sabık Diktatörlerin Eğlendirici Fıkraları* adı altında başta Menderes olmak üzere eski iktidar mensuplarını ve DP’yi tiye alan hakaretamiz yazılar yayınlamaya başladı.⁸¹ Diğer yandan DP Diyarbakır teşkilatı üyelerinin tutuklanma haberleri de basında *sakıt ve sabık DP iktidarı* vurgusu ve söz konusu kişilere yönelik alaycı ifadeler kullanılarak yer aldı.⁸² Sesleniş de eski iktidar mensuplarına yönelik bu tarz küçük düşürücü ve aşağılayıcı yayınlara yer veren diğer bir gazete olarak dikkat çekti.⁸³

77 *Diyarbakır*, 2 Haziran 1960; *Ümmid*, 1 Haziran 1960.

78 *Ümmid*, 1 Haziran 1960.

79 *Sesleniş*, 2 Haziran 1960; *Ümmid*, 2 Haziran 1960; *Dicle*, 2 Haziran 1960; *Diyarbakır*, 3 Haziran 1960; *Nuri Zülkâf*, 3 Haziran 1960.

80 *Ümmid*, 10 Haziran 1960.

81 *Dicle*, 3 Haziran 1960. Uzun süre devam eden bu tarz yazılar için bk. *Dicle*, 4 Haziran 1960; *Dicle*, 9 Haziran 1960; *Dicle*, 10 Haziran 1960; *Dicle*, 18 Haziran 1960; *Dicle*, 21 Haziran 1960.

82 *Dicle*, 4 Haziran 1960; *Dicle*, 9 Haziran 1960. Basın *sabık ve sakıt* ifadesini kentteki malvarlığı haczedilen DP Diyarbakır milletvekili Kâmil Tayşî için de kullanacaktır. Bk. *Dicle*, 1 Temmuz 1960. TBMM Başkanı Refik Koraltan’a yönelik olarak bu ifadenin kullanımı için bk. *Kulp*, 22 Temmuz 1960.

83 Bk. *Sesleniş*, 15 Haziran 1960; *Sesleniş*, 18 Haziran 1960; *Sesleniş*, 20 Haziran 1960; *Sesleniş*,

Diyarbakır'da yayınlanan gazetelerin darbe sonrasında DP iktidarına bakış açısı bağlamında radikal bir şekilde değişen yayın politikaları sayfalarına yansdı. DP'nin kentteki gayriresmi yayın organı konumunda olan Diyarbakır ve Sesleniş gazetelerinin incelenmesi bu durumu net şekilde gösteriyordu. Diyarbakır gazetesi sahibi Sabri Aytaç'ın darbeden sonra kaleme aldığı ilk köşe yazısı 9 Haziran günü yayınlandı. *Yeni Askeri İdare* başlıklı yazıda Aytaç parti mücadelelerinin ülkeye zarar verdiğini belirtiyor “...idare demokratlara geçtikten sonra, yine rahatımız kaçtı. Her gün bir hadise ile karşılaşılıyorduk...” sözleri ile DP dönemini yorumluyordu. Yazısının devamında darbeye nasıl gelindiğine değinen Aytaç, Harbiye öğrencilerinin yürüyüşünün iktidar üzerindeki etkisini “...Kuş tüyü yataklarda uyuyan sabık heyet-i vekile ve cumhurbaşkanı neye uğradıklarını bile bilemediler ve şaşkına döndüler...” cümlesi ile değerlendiriyordu.⁸⁴ 11 Haziran 1960 tarihli Diyarbakır gazetesinde ise “Başyazar Tahsin Cahit Çubukçu” ibaresinin kaldırıldığı görüldü.

27 Mayıs sonrası günlerde dikkat çeken bir husus da Diyarbakır Garnizon Komutanlığına yoğun olarak yapılan asılsız ihbarlardı. Mevcut siyasal atmosferden yararlanarak şahsi kin vb. sebeplerle hareket eden bazı vatandaşların bu tavırları bir süre sonra askeri makamların da tepkisini çekti. Yeni Garnizon Komutanı Tümgeneral Cemal Tural imzası ile yayınlanan 31 numaralı tebliğde kin ve garez dayalı asılsız ihbarlarda bulunanlar hakkında kovuşturma açılacağı belirtiliyordu.⁸⁵

27 Mayıs sürecinde hayatını kaybeden ve darbe sonrasında *Hürriyet şehitleri* ilan edilip Anıtkabir'e defnedilen beş kişi⁸⁶ için 10 Haziran günü Diyarbakır şehitliğinde anma töreni düzenlendi ve Ulu Cami'de mevlit okundu.⁸⁷ Ertesi gün ise Dilan Sineması'nda Askeri Vali Yenicioğlu'nun da katıldığı bir anma programı düzenlendi.⁸⁸

27 Mayıs'ı takip eden günlerde İçişleri Bakanlığı'nın aldığı dikkat çekici bir karar da polis uniformalarının değiştirilmesi idi. Diyarbakır basınına

---

21 Haziran 1960; *Sesleniş*, 22 Haziran 1960; *Sesleniş*, 23 Haziran 1960; *Sesleniş*, 24 Haziran 1960; *Sesleniş*, 25 Haziran 1960; *Sesleniş*, 27 Haziran 1960; *Sesleniş*, 28 Haziran 1960; *Sesleniş*, 1 Temmuz 1960.

84 *Diyarbakır*, 9 Haziran 1960.

85 *Diyarbakır*, 11 Haziran 1960.

86 Bu kişiler Turan Emeksiz, Nedim Özpolat, Ali İhsan Kalmaz, Ersan Özey ve Sökmen Gültekin idi. Bk. Mehmet Ö. Alkan, “En Doğru Bildiğimizden Kuşulanmak-12 Anıtkabir'in Unutulan Darbe (Hürriyet-İnkılap-Devrim-27 Mayıs) Şehitleri”, *Toplumsal Tarih*, S. 266 (Şubat 2016), s. 44-59.

87 *Dicle*, 11 Haziran 1960; *Sesleniş*, 11 Haziran 1960.

88 *Sesleniş*, 13 Haziran 1960.

yansıyan haberlere göre bu karar darbe öncesi günlerde yaşananlar sebebiyle halkın emniyet güçlerine karşı oluşan tepkisinden kaynaklanıyordu.⁸⁹

Sabri Aytar 13 Haziran tarihli Diyarbakır gazetesinde yayınlanan *Hürriyet Havası İçinde* başlıklı köşe yazısında Ahmet Emin Yalman, Hüseyin Cahit Yalçın, Metin Toker gibi gazetecilerin ve Osman Bölükbaşı gibi siyasi parti liderlerinin geçmiş yıllarda muhalefet ettikleri için tutuklandığını hatırlatarak demokratik rejimlerde bu durumun kabul edilemeyeceğini vurguluyor ve DP iktidarının sadece methedilmeyi ve alkışlanmayı istediğini ifade ediyordu. Yazının son satırları ise şöyle idi: "...Artık zulüm devri geçti. Türk milleti hürriyet havası içerisinde neşeli olarak güliüp eğleniyor ve inkılapçılara can ve gönülden dua ediyorlar"⁹⁰

27 Mayıs sonrası günlerde Dicle gazetesi DP iktidarına yönelik ağır suçlamalar içeren yazılar yayınlamaya devam etti. Gazetenin 13 Haziran tarihli sayısında Cumhurbaşkanı Bayar ve DP hükümetinin Harp okulu öğrencilerinin topluca öldürülmesine yönelik birçok alternatif içeren planlar yaptığını belirterek, bu planlara ilişkin gizli belgelerin ve Bayar'ın ses kaydının ele geçirildiğini okuyucularına duyurdu.⁹¹ Aynı gazetede yayınlanan *Hangi Millî İrade Efendi!* başlıklı yazıda ise Bayar'ın 27 Mayıs sabahı kendisini tutuklamaya gelen subaylara mukavemet ederken milli irade ile bu makama geldiğini söylediği, ancak DP'nin 1957 seçimlerinde baskı ve hile ile seçimleri kazanarak milli iradeyi yok ettiği ifade ediliyordu. DP yönetimi için *üçkâğıtçı* ifadesinin kullanıldığı yazıda, Bayar için *Berbat Süleyman* sıfatı kullanılıyordu.⁹² Gazetenin gelecek sayılarında Başbakan Menderes'e yönelik olarak *diktatör bozuntusu* ifadesi de yer alacaktı.⁹³ Diğer yandan DP Diyarbakır milletvekillerine dair yolsuzluk iddiaları da yerel basında yer aldı. Nuri Onur'un gıda maddeleri üzerinden karaborsacılık yaptığına ilişkin haber bunlar arasında idi.⁹⁴

Darbe sonrasında hazineye gelir temin etmek amacıyla yurt çapında başlatılan bağış kampanyasına Diyarbakır halkının desteği gazete sayfalarına 15 Haziran tarihinden itibaren yansımaya başladı.⁹⁵ Gazeteler bağış yapan vatandaşların isimlerini ve bağış miktarlarını sayfalarına taşıyarak

89 *Nurî Zülkâf*, 11 Haziran 1960.

90 *Diyarbakır*, 13 Haziran 1960.

91 *Dicle*, 13 Haziran 1960.

92 *Dicle*, 14 Haziran 1960.

93 *Dicle*, 15 Haziran 1960.

94 *Dicle*, 15 Haziran 1960.

95 *Sesleniş*, 15 Haziran 1960.

kamuoyuna sundular.⁹⁶ Kampanyaya alyans bağışlayarak katılan vatandaşlara üzerinde karanfil, lale ve ay yıldız figürü ile birlikte 27 Mayıs 1960 tarihinin bulunduğu nikel yüzüklerin hediye edileceği bilgisi basında yer aldı.⁹⁷

Darbe sonrası siyasi atmosfer içerisinde CHP'nin 27 Mayıs'ı kendisine mâl etmemesi gerektiğini -parti ismi vermeden- vurgulayan haber ve köşe yazıları da gazetelerin sayfalarında yer aldı. Sabri Aytar *Millî İnkılap*⁹⁸ ve *Devrimin Manası* başlıklı yazılarında bu düşünceyi savunurken,⁹⁹ Ümmid gazetesi de Cemal Gürsel'in sözleri üzerinden aynı görüşü paylaşıyordu.¹⁰⁰

DP iktidarının yolsuzluklar yaptığına yönelik iddialar Diyarbakır basınında yoğun şekilde yer alırken, Başbakan Menderes'in İsviçre'de son derece lüks gayrimenkullere sahip olduğu ve yurtdışına döviz kaçırdığına ilişkin köşe yazıları bu bağlamda dikkat çeken yazılardı.¹⁰¹ Bayar ve Menderes'in yurtiçinde de haksız kazançla elde edilen gayrimenkullerinin bulunduğu iddiası da gazetelerde yer aldı.¹⁰² Sabri Aytar da *Yolsuzluklar* başlıklı köşe yazısında üst düzey isimlerin nüfuzlarını kullanarak eroin kaçakçılığı yaptığını iddia etti.¹⁰³

27 Mayıs öncesinde DP hükümetlerinin kalkınma stratejilerini güçlü şekilde destekleyen Diyarbakır gazetesinin darbe sonrasında değişen bakış açısına verilebilecek bir örnek de Aytar'ın *İstikrarlı Kalkınma* başlıklı köşe yazısı idi. Yazıda DP hükümetlerinin sanayileşme politikası eleştirilirken, yatırım ihalelerinde yolsuzluklar yapıldığı vurgulanıyordu.¹⁰⁴ Aytar, Yassıada'da soruşturma heyetinin oluşturulmak üzere olduğu günlerde kaleme aldığı *Ateşle Oynanmazdı* başlıklı yazısında diktatör olarak nitelendirdiği DP yönetiminin yargılama süreci için şu yorumda bulundu: "...*Divan-ı Âli'nin kararlarını şimdiden kestirmek mümkün olmamakla beraber, herhalde cezalar ağır olacaktır. Çünkü suçlar mütenevidir. Ateşle oynanmıştır. Üniversiteliler şehit edilmiştir. Suistimaller yapılmıştır. Hasılı Türkiye bir çiftlik haline getirilmiştir. İşte ateşle oynamanın cezası da ona göre olacaktır*"¹⁰⁵

96 *Diyarbakır*, 16 Haziran 1960; *Dicle*, 16 Haziran 1960; *Dicle*, 17 Haziran 1960; *Diyarbakır*, 21 Haziran 1960; *Ümmid*, 21 Haziran 1960; *Diyarbakır*, 22 Haziran 1960; *Sesleniş*, 24 Haziran 1960; *Ümmid*, 24 Haziran 1960; *Ümmid*, 25 Haziran 1960; *Ümmid*, 29 Haziran 1960.

97 *Sesleniş*, 17 Haziran 1960.

98 *Diyarbakır*, 17 Haziran 1960.

99 *Diyarbakır*, 30 Haziran 1960.

100 *Ümmid*, 16 Haziran 1960.

101 *Diyarbakır*, 18 Haziran 1960.

102 *Sesleniş*, 18 Haziran 1960.

103 *Diyarbakır*, 25 Haziran 1960.

104 *Diyarbakır*, 21 Haziran 1960.

105 *Diyarbakır*, 22 Haziran 1960.

27 Mayıs darbesinin milletçe benimsenmesi noktasında yapılan propaganda faaliyetlerinin köylü vatandaşlara da ulaştırılması noktasında yurt genelinde olduğu gibi Diyarbakır'da da çeşitli uygulamalar hayata geçirildi. Bu çerçevede 27 Mayıs'tan itibaren yayınlanan gazeteler toplatılarak köylere gönderildi.¹⁰⁶ Öğretmenler köylere geziler düzenleyerek halkı 27 Mayıs ideolojisi doğrultusunda bilgilendirirken, kent merkezinde olduğu gibi köylerde de film gösterimleri yapıldı.¹⁰⁷

İlerleyen günlerde halkın 27 Mayıs darbesine ve yeni hükümete olan desteğine ilişkin dikkat çekici haberler de yerel basına yansıdı. Ergani'de mahalle bekçilerine üniforma temini için çıkarılan ihale üzerine, bazı terzilerin, 27 Mayıs hükümetine yönelik memnuniyetlerini ifade etmek amacıyla üniformaları ücretsiz dizeceklerini duyurmaları bu türden haberler arasında yerini aldı.¹⁰⁸

Sonuç

DP iktidarına yakın duran ve politikalarını destekleyen ulusal basın organlarında 27 Mayıs 1960 darbesi sonrasında görülen tavır değişikliği yerel basın organlarına da yansıyan bir olgudur. Anadolu kent ve ilçelerinde, 1950'li yıllar boyunca, DP politikalarına pozitif bakış açısıyla yaklaşan bir yayın çizgisi güden yerel gazetelerin darbe sonrasındaki radikal değişimi net şekilde izlenebilmektedir.¹⁰⁹

Diyarbakır'da yayınlanmış gazeteler üzerinden irdelenen bu süreçte görüldüğü gibi darbe öncesi aylarda DP hükümetinin siyasal ve ekonomik kararlarını benimseyen, kalkınma stratejilerini destekleyen, muhalefete yönelik uyguladığı politikaları demokrasi gereği olarak yorumlayan söz konusu gazeteler 27 Mayıs sonrasında bakış açılarını bütünüyle değiştirdiler.

Sahip veya başyazarları arasında DP'li isimlerin bulunduğu Diyarbakır ve Sesleniş gazetelerinin darbe öncesinde iktidara olan açık ve neredeyse sonsuz desteklerinin darbe ile birlikte yaşadığı değişimin boyutları son derece düşündürücüdür. DP iktidarına yönelik kin ve nefret üzerinden intikam duygusuna varan tepki dalgasının Diyarbakır, Sesleniş ve Dicle gazeteleri sayfalarına açıkça yansıdığı görülmektedir. Özellikle Sesleniş ve

106 *Sesleniş*, 17 Haziran 1960.

107 *Sesleniş*, 30 Haziran 1960.

108 *Nurî Zülküf*, 6 Temmuz 1960.

109 Diğer kent ve gazetelerden süreci takip etmek için bk. Hamit Pehlivanlı, "27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin Yerel Basındaki Yansımaları", *Türk Basın Tarihi*, C. III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018, s. 1565-1597; Cengiz Şavklı, "27 Mayıs 1960 Darbesinin Maraş Yerel Basınındaki Yansımaları", *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, 15 Temmuz ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı (2018), s. 135-173.

Dicle sayfalarında görülen hakaretamiz ifadelerin fıkra kıvamında sunulması şeklindeki aşağılayıcı yazılar basın tarihine şüphesiz son derece olumsuz bir iz bıraktı.

Diyarbakır gazetelerinin 27 Mayıs öncesindeki yönetici kadrolarının (Tahsin Cahit Çubukçu hariç) darbe sonrasında da görevlerine devam ettikleri düşünüldüğünde, yayın politikalarının olağanüstü dönüşümünü açıklamak çok daha güçleşmektedir. Bu noktada yeni yönetimle (MBK) ve onun ideolojisi ile uyumlu bir politika takip ederek geçmiş anlayışın -yayın politikasının- izlerini hızla silme düşüncesi söz konusu gazete yöneticilerinin hareketlerindeki değişimi bir ölçüde açıklar. Ancak darbe sonrası üsluptaki etik dışılık yine de izah edilemez.

Diyarbakır, Sesleniş ve Dicle'nin aksine vilayette yayınlanan diğer gazetelerin (Ümmid, Nurî Zülkâf, Hani ve Kulp) darbe sonrasında yeni yönetimi soğukkanlı bir şekilde destekleyerek, DP dönemine ilişkin yukarıda değinilen tarzda bir yaklaşım sergilememiş olması, böyle bir anlayışın da sürdürülebileceğinin örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan söz konusu dört gazetenin darbe sonrası yayın politikası -ki bu gazetelerin tamamı aynı kişi tarafından çıkarılıyordu- diğer üç gazeteden esaslı olarak ayrılmaktadır.

Son olarak, basının kamuoyunu yönlendiren bir araç olduğu gibi kamuoyunun sözcüsü kimliğini taşıma iddiasında olduğu göz önüne alındığında, darbe sonrası Diyarbakır halkının, en azından yukarıdaki gazetelere yansıdığı kadarıyla, yurt genelinde olduğu gibi 27 Mayıs yönetimini desteklediğini vurgulamak gerekir.

Bibliyografya

Arşivler

TBMM Arşivi

Tahsin Cahit Çubukçu dosyası (Sicil No 1049).

Süreli Yayınlar

Dicle

Diyarbakır

Hani

Kulp

Nurî Zülkîf

Sesleniş

Ümmid

Kitap ve Makaleler

ALBAYRAK, Mustafa, *Türk Siyasi Hayatında Demokrat Parti-5 Demokrat Parti'nin Son Yılları (1957-1960)*, Mersin Akademi Yayınları, Mersin, 2020.

ALKAN, Mehmet Ö., “En Doğru Bildiğimizden Kuşkulanan-12 Anıtkabir’in Unutulan Darbe (Hürriyet-İnkılap-Devrim-27 Mayıs) Şehitleri”, *Töplumsal Tarih*, S. 266 (Şubat 2016), s. 44-59.

BÖLÜKBAŞI, Deniz, *Türk Siyasetinde Anadolu Fırtınası Osman Bölükbaşı*, Doğan Kitap, İstanbul, 2005.

DEMİREL, Tanel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2011.

DOĞANER, Yasemin, *Türk Demokrasi Tarihinde Vatan Cephesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.

EKİNCİ, Tarık Ziya, *Lice'den Paris'e Anılarım* (haz. Derviş Aydın Akkoç), İletişim Yayınları, İstanbul, 2010.

EROĞUL, Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul, 2014.

ÖZDEMİR, C. Oral, “Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu”, *Türkiye'nin 1950'li Yılları* (haz. Mete Kaan Kaynar), İletişim Yayınları, İstanbul, 2015, s. 235-247.

PEHLİVANLI, Hamit, “27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi'nin Yerel Basındaki Yansımaları”, *Türk Basın Tarihi*, C. III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2018, s. 1565-1597.

- ŞAHİN, Mehmet Serkan, “1954 Seçimleri Öncesinde Gaziantep’te Muhafız Bir Gazete: Işık”, *Tarıhten Günümüze Ayıntab-Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 2018, s. 1227-1249.
- ŞAVKILI, Cengiz, “27 Mayıs 1960 Darbesinin Maraş Yerel Basınındaki Yansımaları”, *Kabramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 15, 15 Temmuz ve Türkiye Demokrasisi Özel Sayısı (2018), s. 135-173.
- TURAN, Şerafettin, *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003.
- UYAR, Hakkı, *Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi*, Büke Yayınları, İstanbul, 2001.
- UYAR, Hakkı, *Demokrat Parti İktidarında CHP 1950-1960*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017.
- YAVUZ, Erdem, “1960 Darbesi Sonrası Basında Algı Yönetimi ve Propaganda (Cumhuriyet-Hürriyet-Milliyet Gazeteleri Örneği)”, *ASOS Journal The Journal of Academic Social Science*, S. 63 (Aralık 2017), s. 95-119.

